

Asia: VN/1960/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (perheenyhdistäminen)

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on vähimmäisikävaatimuksesta?

Suomessa avioliiton solmimisen alaikäraja on 18 vuotta. Ehdotettu lainsäädäntö estää osaa laillisesti naimisissa olevia viettämästä yhteistä perhe-elämää jopa kolmen vuoden ajan. Tämä voi osoittautua suhteettoman pitkäksi ajaksi esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Ehdotuksen tavoitteet estää pakkoavioliittoja tai lumeavioliittoja ovat sinänsä hyväksyttäviä.

Ikärajan nostamisella ei ole kuitenkaan voitu kansainvälisissä tutkimuksissa osoittaa vaikutusta pakkoavioliittojen estämiseen. Muissa maissa aiheesta tehtyjen tutkimusten mukaan haasteena on, että ikä ei yksin määrittele henkilön todennäköisyyttä pakkoavioliiton uhriksi joutumisesta. Samoin oletus tietynlaisen itsenäisyyden ja kypsyyden saavuttamisesta tietyssä ikävaiheessa ei välttämättä kuvasta sitä todellisuutta, jossa pakkoavioliitot syntyvät (ks. mm. Gangoli & Chantler 2009, <https://doi.org/10.1007/s10691-009-9132-7>; Hester et al. 2008). Muun muassa Iso-Britanniassa väliaikaisesti 21:een nostettu ikäraja on palautettu takaisin 18 ikävuoteen sen jälkeen kun on todettu, ettei rajan nostamisella ollut toivottavia vaikutuksia ja että se suhteettomasti vaikeuttaa parien oikeuksia perheenyhdistämiseen (Tew 2012, doi:10.1017/S0008197312000049).

Jos on tarkoitus puuttua pakkoavioliittoihin, ulkomaalaislaki ei ole siihen tutkimuksen valossa sopiva keino, vaan silloin olisi syytä nostaa sellaisten järjestöjen rahoitusta, jotka tukevat pakkoavioliittojen ja ylipäättään sukupuolitetun väkivallan uhreja, panostaa mielenterveys- ja muiden tukipalveluiden saatavuuteen sekä turvakotien rahoitukseen sekä lisätä aiheeseen liittyvää tietoisuutta ja ilmiön esiintymiseen liittyvää parempaa seurantaa ja tilastointia (Gill & Mitra-Kahn 2012, <https://doi.org/10.1332/147084411X581763>)

.

Perustelut mahdollisten lumeavioliittojen määräksi ontuvat. Kyse on Maahanmuuttoviraston epäilyistä, eikä esityksessä tuoda esimerkiksi ilmi sitä, kuinka moni epäily lopulta kumoutuu hallintotuomioistuimessa. Ulkomaalaisten ja suomalaisten perheenkokoajien erilainen kohtelu saattaa olla hyväksyttävissä, mutta Suomen kansalaisten epäyhdenvertainen kohtelu (suhteessa siihen minkä ikäinen puoliso on) on ongelmallista, kun ulkomaalaisen kanssa solmitun avioliiton tilanteessa yhteisen perhe-elämän viettäminen Suomessa voi estyä jopa kolmeksi vuodeksi.

Luonnoksessa tulisi selkeämmin huomioida se, että kyseinen ikäraja koskettaa myös Suomen kansalaisia heidän puolisonsa ikävaatimuksen kautta. Esimerkiksi nyt sivulla 28 todetaan, että ”Suomen kansalaiset ehdotetaan jätettäväksi vähimmäisikävaatimuksen soveltamisalan ulkopuolelle.” Lause on harhaanjohtava, koska ehdotus tulee vaikuttamaan Suomen kansalaisten mahdollisuuteen viettää perhe-elämää.

Millaisia näkemyksiä teillä on toimeentuloedellytyksen asettamisesta alaikäiselle perheenkokoajalle?

Vuonna 2016 lisätty alaikäisten perheenkokoajien toimeentuloedellytys poistettiin siitä syystä, että se on yleensä perus- ja ihmisoikeuksien vastainen, koska se tosiasiallisesti estää perheenyhdistämisen (Sormunen 2016, <https://www.edilex.fi/lakimies/178740004> & 2017). Tästä on oikeudellista tutkimusta ja näyttöä myös siitä, että päätöksentekijät eivät ole voineet käytännössä soveltaa tällaista edellytystä (Yhdenvertaisuusvaltuuttu 2020). On suhteetonta vaatia alaikäistä työskentelemään koulunkäynnin ohessa tai sijaan toimeentuloedellytyksen täyttääkseen. Sen lisäksi, että poukkoileva, joka hallituskaudella muuttuva lainsäädäntö ei ole toivottavaa, on myös ihmisoikeusvelvoitteiden halventamista kirjata vaatimus lakiin, jos sitä ei saisi soveltaa. Vaikka päätöksentekijä ei vaatimusta soveltaisi, moni nuori varmasti jättäisi hakematta perheenyhdistämistä, eikä heidän oikeutensa näin toteutuisi. On myös asiatonta perustella toimeentuloedellytyksen vaatimista alaikäisiltä yhdenvertaisuuden nimissä, vedoten yhdenvertaisempaan kohteluun alaikäisten ja aikuisten perheenkokoajien välillä (s. 28). Lainsäädäntö edellyttää alaikäisten erityiskohtelua ja alaikäisyydestä johtuvan erilaisen aseman huomioimista päätöksenteossa.

Tutkimusten mukaan alaikäisten perheenyhdistämisen hankaloittamisen ns. pelotevaikutuksesta ei ole näyttöä. Se ei siis välttämättä vaikuttaisi Eurooppaan ja Suomeen tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden määriin. Perheenyhdistämisen rajoittaminen kuitenkin vaikuttaa täällä olevien nuorten perhe-elämään ja hyvinvointiin. Perheestä erossaolon haitallisista vaikutuksista on sen verran tutkimusta, että se tulisi ottaa huomioon lainsäädännön valmistelussa (ks. mm. Palander 2024; Tiilikainen et al. 2023, doi: 10.1007/978-3-031-24974-7 ; Lee 2019, <https://www.jstor.org/stable/26844592>; vrt. luonnoksen s. 35). Perheestä erossaolon on mm. osoitettu olevan riskitekijä alaikäisinä yksin tulleiden terveydelle ja hyvinvoinnille (Maioli ym. 2021, doi: 10.1016/S2352-4642(21)00194-2). Esimerkiksi Ruotsissa (Mittendorfer-Rutz ym. 2020, doi: 10.1027/0227-5910/a000636) ja Tanskassa (Amiri ym. 2021, doi: 10.1080/13811118.2021.2011809) heillä on todettu enemmän itsemurhia kuin niillä, jotka muuttivat maahan perheidensä kanssa.

Millaisia näkemyksiä teillä on asumisaikavaatimuksesta?

Asumisaikavaatimuksen kohdistaminen vain kansainvälistä suojelua saaviin on erittäin ongelmallista niin yhdenvertaisuuden kuin kansainvälistä suojelua saavien erityiskohtelun periaatteen kannalta. Juuri kansainvälistä suojelua saavilla on aito tarve ja hätä saada myös perheenjäsenensä turvaan. Perheen läsnäolo myös tukee ja edesauttaa kansainvälistä suojelua saavien kotoutumista Suomeen. Kansainvälisen suojelun ja perheenyhdistämisen hakemusten käsittelyajat ovat muutenkin pitkät, ja kahden vuoden odotusaika perheenyhdistämisen vireillepanoon venyttää perheen erossaoloajan suhteettoman pitkäksi. Ehdotuksessa ei ole esitetty hyväksyttävää perustetta näin pitkälle menevälle puuttumiselle perhe-elämän suojaan. Kansainvälisen suojelun perheenyhdistämisen määrät eivät ole huomattavan suuria, eikä tilanne ole kansainvälisen suojelun hakemusmäärien suhteen poikkeuksellinen. Mahdolliset yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen viittaavat seikat tulee tutkia turvapaikkaprosessissa, ja myöhemmin mahdollisesti todettavaan rikolliseen toimintaan tulee

puuttua lain mukaisin keinoin, eikä ”ennalta ehkäisevästi” rajoittaa kaikkien, myös lainkuuliaisten, perheenkokoajien ihmisoikeuksia.

Lisäksi pakolaisten ja toissijaista suojelua saavien erilainen kohtelu ei ole perusteltua, koska molemmilla ryhmillä on yhtäläinen huoli perheenjäsenten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Se, että toissijaista suojelua saavat eivät kuulu perheenyhdistämisdirektiivin soveltamisalaan, ei kerro mitään heidän ja heidän perheenjäsentensä suojelutarpeesta ja valtion velvollisuuksista kansainvälisten ihmisoikeuksien näkökulmasta. Jos EU-oikeus ei sääntele asiaa jonkun ryhmän osalta, tulee kansallisella tasolla kuitenkin edistää ryhmien yhdenvertaisuutta yleisten oikeusperiaatteiden ja ihmisoikeusvelvoitteiden valossa. Ihmisoikeustuomioistuin edellyttää, että päätöksenteossa otetaan huomioon esteet viettää perhe-elämää muualla, ja tällainen rajoitustoimien suhteellisuuden arviointivelvollisuus koskee myös lainsäätäjää.

Millaisia näkemyksiä teillä on alaikäisyyden määritelmästä?

On hyvä, että EU-tuomioistuimen tulkinnat alaikäisyydestä huomioidaan Suomen lainsäädännössä. Euroopan unionin tuomioistuin asioissa C-279/20 ja C-550/16 tai EU:n perheenyhdistämisdirektiivi eivät kuitenkaan edellytä alaikäisten paremman kohtelun rajaamista vain pakolaisiin. Toissijaista suojelua saavat eivät kuulu perheenyhdistämisdirektiivin soveltamisalaan, mutta kansallisella tasolla tulee kuitenkin edistää verrattavissa olevien ryhmien yhdenvertaisuutta yleisten oikeusperiaatteiden ja ihmisoikeuksien valossa. On yhdenvertaisuuden vääristelyä keskittyä vain tarkastelemaan saman ryhmän alaikäisyyden määrittelyä eri tilanteissa, eikä perustella asianmukaisesti yhdenvertaisuuden rajoittamista verrattain samanlaisessa tilanteessa olevien eri ryhmien välillä.

Millaisia näkemyksiä teillä on siitä, että kansantervedellinen syy ei enää jatkossa olisi perhesideperustaisen oleskeluluvan epäämisperuste?

-

Tähän voitte kirjoittaa muita näkemyksiänne ehdotettuja muutoksia ja niiden vaikutuksia koskien.

-

Pellander Saara

Siirtolaisuusinstituuttisäätiö - Lausunnon valmistelijat: erikoistutkija Jaana Palander, tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen, toimitusjohtaja Saara Pellander, vastaava tutkija Eveliina Lyytinen